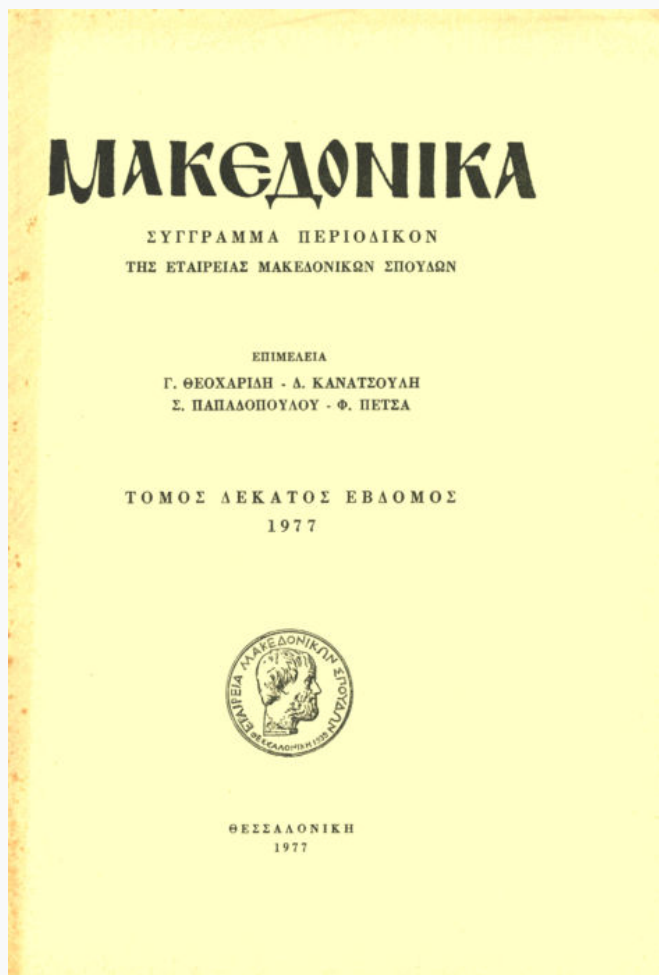

Μακεδονικά

Τόμ. 17, Αρ. 1 (1977)

Γεωργίου Θ. Λυριτζή, συνταγματάρχου ε.α., Η Εθνική Εταιρεία και η δράσις αυτής

Δημ. Σπ. Τσαφάρας

doi: [10.12681/makedonika.394](https://doi.org/10.12681/makedonika.394)

Copyright © 2014, Δημ. Σπ. Τσαφάρας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τσαφάρας Δ. Σ. (1977). Γεωργίου Θ. Λυριτζή, συνταγματάρχου ε.α., Η Εθνική Εταιρεία και η δράσις αυτής. *Μακεδονικά*, 17(1), 473–475. <https://doi.org/10.12681/makedonika.394>

Τέλος ὁ συγγραφεὺς δημοσιεύει τὸν κώδικα τῆς μονῆς, ποὺ ἀρχίζει τὸ 1863 καὶ περιλαμβάνει λογαριασμοὺς γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησίν της καὶ τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα μέχρι τὸ 1909. Τὸ βιβλίον τελειώνει μὲ μιὰ ἀγγλικὴ περίληψη, τὴ βιβλιογραφία καὶ τὸ εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. Οἱ σαράντα πίνακες ἔκτος κειμένου, ποὺ ἀκολουθοῦν, συντελοῦν στὴν καλύτερη κατανόηση τοῦ παρουσιαζομένου βιβλίου.

Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν

ΜΑΡΙΑ ΒΑΦΕΙΑΔΟΥ-ΒΟΓΙΑΤΖΑΚΗ

Γεωργίου Θ. Λυριτζή, συνταγματάρχου ἐ.ἀ., 'Η Ἐθνικὴ Ἑταιρεία καὶ ἡ δράσις αὐτῆς, Κοζάνη 1970, 8ο, σελ. 344+53 εἰκόνες ἐντὸς κειμένου+4 χάρτες (οἱ 2 παρένετοι).

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Λυριτζή γιὰ τὴν Ἐθνικὴν Ἑταιρεία καὶ τὴ δράση της ἐκδόθηκε πρὶν ἑπτὰ χρόνια. Στὰ «Μακεδονικά» ὅμως μόλις ἑφέτος ἐστάλη ἀπὸ τὸν συγγραφέα, γι' αὐτὸ καὶ παρουσιάζεται καθυστερημένα.

Ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρεία κατὰ τὸν κ. Λυριτζή ἔσημείωσε ἀξιόλογη ἐθνικὴ δράση—ἐκτὸς τῶν ἄλλων εἶναι ἡ πρώτη ποὺ ὀργάνωσε ἐνοπλὴ ἀντίσταση κατὰ τὸν Βουλγάρων κομιτατζήδων στὴ Μακεδονία. Ὁ ἀτυχὴς ὅμως πόλεμος τοῦ 1897, ὁ Μακεδονικὸς Ἀγώνας καὶ οἱ ἀπελευθερωτικὸν πόλεμοι τοῦ 1912-13 εἶχαν σάν συνέπεια νὰ καλυφθῇ ἡ προσφορά της. Γι' αὐτὸ ὁ συγγραφέας ἐπιδόθηκε στὴν ἀνίχνευση καὶ συγκέντρωση τῶν σχετικῶν μὲ τὴν Ἐθνικὴν Ἑταιρεία καὶ τὴ δράση της στοιχείων μὲ τὸν σκοπὸ νὰ τὰ φέρῃ στὸ φῶς, ὥστε νὰ μὴν ἐξακολουθῇ νὰ παραμένῃ λανθάνουσα μιὰ ἱστορικὴ σελίδα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες ποὺ ἔγιναν πρὶν ἀπὸ τὸ 1912, γιὰ νὰ κρατηθῇ ἡ Μακεδονία ἐλληνικὴ. Στὴν ἐρευνητικὴ προσπάθειά του ὁ κ. Λυριτζὴς εἶχε τὴν καλὴ τύχη νὰ βρῇ μέρος τοῦ ἀρχείου τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρείας ποὺ ἀπόκειται στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, καθὼς καὶ ἓνα μικρὸ τμήμα τοῦ ἰδίου ἀρχείου ποὺ φυλάσσεται στὴν Ἱστορικὴ καὶ Ἐθνολογικὴ Ἑταιρεία. Ἐτσι μὲ τὰ στοιχεῖα τῶν ἀρχείων ἐγγραμῶν καὶ μὲ πληροφορίες ἐρανισμένες ἀπὸ διάφορα δημοσιεύματα ἔγραψε τὸ βιβλίον του, ποὺ περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς κεφάλαια:

1. «Τὸ ρυσις καὶ ὀργάνωσις καὶ γενικὰ τῆς δράσεως τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρείας» (σ. 7-16). Ὁ συγγραφέας στὸ κεφάλαιον αὐτὸ κάνει λόγο γιὰ τὰ αἷτια ποὺ προκάλεσαν τὴν ἱδρύση τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρείας, τὸν σκοπὸ καὶ τὴν ὀργάνωση, τὴν αὔξησι τῶν ἐταίρων, τὴ διοίκησι, τὴν ἐξάπλωσι στὸ πανελλήνιον, τὸ πρόγραμμα, τὴς φιλοδοξίες, τὴ δύναμι, τὴς ἐνέργειες γιὰ τὴν πολεμικὴ προπαρασκευὴ τῆς χώρας, τὴν καθιέρωσι ἀπονομῆς ἀπὸ τὸν λαὸ τοῦ ὀφειλομένου σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἐθνικὴν σημαία. Τέλος ὁ συγγραφέας δίνει ἓνα γενικὸν διάγραμμα τῆς κυριώτερης δράσεως τῆς Ἑταιρείας.

2. «Τὸ Μακεδονικὸν ἀνταρτικὸν κίνημα τοῦ 1896» (σ. 17-121). Τὸ κεφάλαιον αὐτὸ, ποὺ εἶναι καὶ τὸ μεγαλύτερον τοῦ βιβλίου, ὑποδιαιρεῖται στὰ ἑξῆς ὑποκεφάλαια: α) «Προεισαγωγικὲς πληροφορίες». Ἀναφέρονται τὰ αἷτια τῆς ἀποστολῆς ἀνταρτικῶν σωμάτων στὴ Μακεδονία, τὰ προκαταρκτικὰ καὶ τὴν συγκροτήσεως τῶν σωμάτων, ἡ σύνταξι κανονισμοῦ, ἡ διατύπωσι ὁρκου καὶ ὁ καταρτισμὸς τῶν σωμάτων, ὁ χαρακτήρας, ἡ σύνθεσι, ἡ στολή, ὁ ὅπλισμὸς τῶν σωμάτων, ἡ ἀνταρτικὴ ὀνοματοθεσία, τὸ ἔγγραφο ἀναγνωρίσεως ἀνταρτῶν καὶ οἱ εἰδικὲς ἐντολὲς καὶ ὁδηγίαι πρὸς τοὺς ὅπλητους. β) «Δράσις τῶν σωμάτων τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρείας»: Ἐδῶ ὁ συγγραφέας προβαίνει σὲ λεπτομερεῖα καὶ περιγραφὴ τῆς δράσεως τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων ποὺ κατάρτισε, ἐξώπλισε καὶ ἐχρηματοδότησε ἡ Ἐθνικὴ Ἑταιρεία καὶ ἔστειλε στὴ Μακεδονία, γιὰ νὰ ἐμπυχώσουν τοὺς καταδυναστευομένους Ἕλληνας καὶ νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς Βουλγάρους κομιτατζήδες. Τὰ σώματα αὐτὰ μὲ ἐπικεφαλῆς κατὰ τὸ πλεῖστον Μα-

κεδόνες άρχηγούς, αλλά και Μακεδόνες άντάρτες, ήσαν τοῦ Μπρούφα, τοῦ Πλατή και Χρ. Βερβέρα, τοῦ Παπαδήμου, τοῦ Παν. Βερβέρα, τοῦ Βελέντζα και Λεπενιώτη, τοῦ Ντίνα, τοῦ Γκρούτα. τοῦ Βελούλα, τοῦ Καρβέλα. γ) «Δ ρ ᾱ σ ι ς ἄ λ λ ω ν ἄ ν τ α ρ τ ι κ ῶ ν σ ω - μ ᾶ τ ω ν»: 'Ο συγγραφέας εθεώρησε σκόπιμο νά συμπεριλάβη ἐδῶ και τή δράση άλλων άνταρτικῶν σωμάτων, πού βέβαια δέν κατάρτιστηκαν ἀπό τήν 'Εθνική 'Εταιρεία, αλλά προήλθαν ἀπό διαμελισμῶ σωμάτων αὐτῆς ἢ συγκροτήθηκαν με ἰδιωτικῇ πρωτοβουλία. Τέτοια σώματα ήσαν τοῦ Τάκη τοῦ Περήφανου, τοῦ Λάζου, τοῦ Ζήση Λεπενιώτη, τοῦ Ζαρκάδα, τοῦ Καταρραχιά, τοῦ Νταβέλν τοῦ νέου, τοῦ Ναοῦμ Σπανοῦ, τοῦ Στέργιου Κατατάσου, τοῦ 'Αρκούδα, τοῦ Βαλέτα, τοῦ Γιαχνῇ, τοῦ Λελοῦδα, τοῦ 'Αλεξάκη κ.λ. δ) «'Ε π ι λ ε - γ ὶ μ ε ν α ν»: Στά ἐπιλεγόμενα τοῦ παρόντος κεφαλαίου ὁ συγγραφέας περιγράφει τις περιπέτειες διαφόρων άνταρτῶν, τήν ἐνθουσιώδη ὑποδοχή τοῦ άνταρτικοῦ κινήματος ἀπό τόν ἑλληνικό λαό και τοὺς Μακεδόνες, τήν ἀρνητικὴ στάση τῆς ἐπίσημης 'Ελλάδος, τις ἀντιδράσεις τῆς Τουρκίας, τις καταπιέσεις τῶν 'Ελλήνων Μακεδόνων ἀπό τις τουρκικὲς ἀρχές, τήν ἐνόχληση τῶν Βουλγάρων, Σέρβων και Ρουμάνων. 'Επίσης ἐδῶ γίνεται λόγος γιά τὸ πῶς εἶδαν τὸ άνταρτικὸ κίνημα οἱ ξένοι (πρόξενοι Μ. Δυνάμεων, τύπος κ.λ.), γιά τις εἰςεργητικὲς συνέπειες τοῦ κινήματος γιά τοὺς Μακεδόνες, γιά τις ἀπώλειες τῶν άνταρτῶν, γιά τήν περίθαλψη τῶν θυμάτων και τις προσπάθειες τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας γιά ἀπελευθέρωση τῶν αἰχμαλώτων, γιά τὰ ἠθικὰ ὠφελήματα τοῦ κινήματος και τὴ σχέση τοῦ με τὸν Μακεδονικὸ 'Αγώνα. Τέλος ὁ συγγραφέας κάνει λόγο γιά τὰ πάνδημα μνημόσυνα σ' ὅλες τις πόλεις και κομποπόλεις τῆς 'Ελλάδος ὑπὲρ τῶν πεσόντων ὀπλαρχηγῶν και άνταρτῶν τοῦ μακεδονικοῦ κινήματος, γιά τήν ἐκδοση τοῦ «Μακεδονικοῦ 'Ημερολογίου» και κλείνεται τὸ κεφάλαιο παραθέτει ποιήματα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸ άνταρτικὸ κίνημα τοῦ 1896.

3. «'Η ἄ ν τ α ρ τ ι κ ῇ δ ρ ᾱ σ ι ς τ ῶ ν π α ρ α μ ο ν ῶ ν τ οῦ ἑ λ λ η ν ο τ ο υ ρ κ ι - κ οῦ π ο λ έ μ ο υ τ οῦ 1897» (σ. 122-174). 'Η 'Εθνική 'Εταιρεία, ἔπειτα ἀπὸ τις ἐπιτυχίες πού σημείωσαν τὰ άνταρτικὰ σώματα στη Μακεδονία τὸ 1896, συνέχισε με μεγαλύτερο ἐνθουσιασμό τις δραστηριότητές της στὶς ἀρχές τοῦ 1897. 'Ετσι ἤλθε σὲ συνεννόηση με τὸν φιλέλληνα 'Αγγλο Μίλτον Κόρρυ γιά ἐγκατάσταση άνταρτικῆς βάσεως στὸν 'Αθῶ, ὅπου ὁ τελευταῖος διηύθυνε μιὰ ἔταιρεία λατομείων και μεταλλείων. 'Αγνωστο γιὰτί—λέπουν τὰ σχετικά στοιχεία—τὸ τολμηρὸ και μεγαλεπήβολο αὐτὸ σχέδιο ἔμελλε μόνο στὰ χαρτιά. 'Επίσης ἡ 'Εθνική 'Εταιρεία ὀργάνωσε και ἀπέστειλε, χωρὶς ὁμας ἀποτελέσματα, τριμελὴ ὁμάδα στὴν Καβάλα γιά τήν ἀνατίναξη γέφυρας και σήραγγας τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κωνσταντινουπόλεως-Θεσσαλονίκης. Τὸ σχέδιο αὐτὸ, χωρὶς πιὰ ἀνάμιξη τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας, ἀλλὰ με τήν ἔγκριση και τὴ βοήθεια τῆς ἴδιας τῆς Κυβερνήσεως, ἀνέλαβε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σῶμα τοῦ Δημαῤ, πού και αὐτὸ ὁμας ἀπέτυχε και διαλύθηκε. Στὴ συνέχεια ὁ συγγραφέας ἐξιστορεῖ με κάθε λεπτομέρεια τήν ὀργάνωση, τήν εἰσβολή στη Μακεδονία, τήν πολεμικὴ δραστηριότητα και τήν ἀποτυχία τοῦ μεγάλου άνταρτικοῦ σώματος ὑπὸ τὸν Γ. Καβαλόπουλο. Με κρίσεις γιά τὴν ἀποτυχία τοῦ σώματος τοῦ Καβαλόπουλου, με μερικά ποιήματα και διάφορα «σκόρπια σημειώματα» τελειώνει τὸ κεφάλαιο αὐτὸ.

4. «'Η 'Ε θ ν ι κ ῇ 'Ε τ α ι ρ ε ῖ α μετὰ τὸν π ὅ λ ε μ ο τ οῦ 1897 και ἡ ἔ χ ρ ι τ ῆ ς δ ι α λ ὕ σ ε ρ ῶ ς τ η ς» (σ. 175-178). Στὸ πάρα πολὺ μικρὸ αὐτὸ κεφάλαιο γίνεται λόγος γιά τὴ μείωση τοῦ ροήτρου τῆς 'Εταιρείας, ἐπειδὴ θεωρήθηκε αὐτὴ ἡ μόνη ὑπεύθυνη γιά τὸ ἄδοξο τέλος τοῦ πολέμου. 'Η Κυβέρνηση ζητεῖ τὴ διάλυσή της, ἀλλ' ἡ 'Εταιρεία ἐπιζητᾷ μέχρι τὸ τέλος τοῦ 1900, ὁπότε ἀναγκάζεται νὰ διαλυθῇ. Κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα 1897-1900, μολοντί τὸ κλίμα εἶναι δυσάρεστο, δέν ἀδρανεῖ. 'Εκλέγει νέο διοικητικὸ συμβούλιο, ἐξετάζει τήν ἀντιμετώπιση τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν στη Μακεδονία, ἀσκεῖ φιλανθρωπικὸ ἔργο στὸ ἐξωτερικὸ, χορηγεῖ χρηματικὰ βοηθήματα στὶς χῆρες και τὰ ὀρφανὰ τῶν πεσόντων στὰ κινήματα τοῦ 1896 και 1897. 'Επίσης ἡ 'Εταιρεία φροντίζει γιά τήν ἀποφυλάκιση τῶν αἰχμαλώτων και βοηθεῖ τοὺς ἀποφυλακισμένους. Τὰ χρήματα πού ἀπέμειναν

κατά τη διάλυσή της, καθώς και τὸ πολεμικὸ ὕλικό κ.λ., τὰ παρέδωσε στὴν «Πανελληνία Σκοπευτικὴ 'Εταιρεία» μὲ τὴν ὑποχρέωση ἢ τελευταία νὰ διαθέσῃ ποσὸ 30.000 δρχ. γιὰ τὴν ἴδρυσή ἱεροφροβίου τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ συνεχίσῃ τὴ χορήγηση βοήθηματος στὶς χήρες τριῶν φονευθέντων ὀπλαρχηγῶν.

Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Λυριτζῆ ὁλοκληρώνεται μὲ τὶς ὑποσημειώσεις κατὰ κεφάλαια, μερικές ἀρκετὰ μακροσκελεῖς, ἀλλὰ χρήσιμες κατὰ τὸν συγγραφέα γιὰ τοὺς πολλοὺς, τὸ παρόρμητα ἐγγράφων, 53 δὲν ἀριθμῶ, μὲ σύντομη περίληψη τὸ καθένα, κατὰλογο ἐγγράφων, συμπληρώσεις-διορθώσεις-ἐπανορθώσεις, συντομογραφίες, βιβλιογραφία, πίνακα εἰκόνων καὶ χαρτῶν, πίνακα περιεχομένων, παροράματα, πίνακα ὀνομάτων.

Ἀναντίρρητα ἡ εὐγενὴς φιλοδοξία τοῦ συγγραφέα, ποὺ διατυπώνει στὸν πρόλογο τοῦ τοῦ βιβλίου του, ὅτι δηλαδὴ ἐπιδόθηκε στὴ συγκέντρωση τῶν σχετικῶν μὲ τὴν 'Εθνικὴ 'Εταιρεία καὶ τὴ δράση της στοιχείων, «ὥστε νὰ μὴν ἐξακολουθῇ νὰ παραμένῃ λανθάνουσα μιὰ ἱστορικὴ σελὶς ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας ποὺ ἐγίναν πρὶν ἀπὸ τὸ Δώδεκα, γιὰ νὰ κρατηθῇ ἡ Μακεδονία ἐλληνικὴ» πέτυχε σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ. Ὁ κ. Λυριτζῆς συγκέντρωσε, ὅχι χωρὶς ἀγάπη καὶ κόπο, πλῆθος στοιχείων σχετικῶν μὲ τὸ θέμα του, ποὺ ἦσαν ἢ ἐντελῶς ἄγνωστα (ἀρχαϊκὰ ἐγγράφα), ἢ ξεχασμένα καὶ δυσεύρετα σὲ σύγχρονα μὲ τὰ γεγονότα δημοσιεύματα (βιβλία, ἐφημερίδες κ.λ.), ἢ σκόρπια σὲ μεταγενέστερες ἐκδόσεις. Βέβαια ἡ ἐρευνα τοῦ κ. Λυριτζῆ δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ τελειωτικὴ. Καὶ τοῦτο γιὰ τὴν βασικὰ ἓνα μέρος μόνο, τὸ μικρότερο, τοῦ ἀρχείου τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας εἶναι γνωστό. Τὸ μεγαλύτερο, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ συγγραφέας, δὲν γνωρίζει κανεὶς ποῦ βρίσκεται, ἀκόμη καὶ ἂν σώζεται, καὶ τοῦ ὁποῖο οἱ πληροφορίες θὰ εἶναι ὅπωςδὴποτε σημαντικὲς γιὰ μιὰ ὁλοκληρωμένη μελέτη τῆς 'Εθνικῆς 'Εταιρείας. Ἐπειτα ὁ κ. Λυριτζῆς, μολονὶ γράφει ὅτι «στὴν 'Εθνικὴ 'Εταιρεία κατελογίσθη ὅτι μὲ τὶς ἐνέργειές της ἔσυρε τὴν Ἑλλάδα στὸν ἀτυχὲ πόλεμο τοῦ 1897», δὲν συζητεῖ καθόλου τὸ θέμα αὐτό, ἐνῶ, νομίζομε, θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν ἀπασχολήσῃ σοβαρὰ. Ἦταν ἢ δὲν ἦταν ὑπεύθυνος ἡ 'Εθνικὴ 'Εταιρεία γιὰ τὸν ἄδοξο αὐτὸ πόλεμο; Ἡ ἴδια ἡ 'Εθνικὴ 'Εταιρεία, βέβαια, μὲ τὴν «Ἐκθεσὶν τῶν πεπραγμένων» της ('Αθῆνα 1897), τὴν ὁποία φαίνεται νὰ ἀγνοῇ ὁ συγγραφέας, προσπαθεῖ νὰ ἀποσεισῇ τὴν εὐθύνη, καὶ εἶναι φυσικὸ. Δὲν εἶναι ὅμως ἀρκετὸ αὐτό. Ἀπαραίτητη εἶναι ἡ γνώμη τοῦ ἱστορικοῦ. Τέλος θὰ ἠθέλαμε νὰ παρατηρήσουμε ὅτι δὲν εἶναι σωστὸ σὲ δημοσιεύματα γιὰ πρώτη φορὰ ἐγγράφα νὰ παραλείπονται τμήματα, ἀδιάφορα μικρὰ ἢ μεγάλα, ἐπειδὴ κατὰ τὸν συγγραφέα δὲν ἐνδιαφέρουν τὸ θέμα. Καὶ τοῦτο γιὰ τὸ ἓνα μέρος δὲν παρέχεται πλήρης ἢ εἰκόνα τοῦ ἐγγράφου καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲν ἀποκλείεται τὰ παραλείπόμενα τμήματα νὰ ἔχουν ἀξία γιὰ κάποιον ἄλλον θέμα κ.λ.

'Εταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν

ΔΗΜ. ΣΠ. ΤΣΑΦΑΡΑΣ

Γεωργίου Θ. Λυριτζῆ, Γεώργιος Παπαζήσης, ἀρχίατρος τοῦ στρατοῦ, ἐκ Βελβενδοῦ Κοζάνης (1833-1895). Σύνδεσμος Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Κοζάνης, ἀριθ. 10, Θεσσαλονίκη 1976, 80, σελ. 16.

Ἀπὸ τὸν γνωστὸ συγγραφέα κ. Γεώργιο Θ. Λυριτζῆ προέρχεται τὸ μὲ τὸν παραπάνω τίτλο ὀλιγοσέλιδο δημοσίευμα τοῦ «Συνδέσμου Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Κοζάνης», ποὺ σκοπὸ ἔχει νὰ κἀνῃ εὐρύτερα γνωστὴ τὴν προσωπικότητα ἐνὸς διακεκριμένου Βελβενδινού, τοῦ ἀρχίατρον Γεωργίου Παπαζήσης.

Ὁ Παπαζήσης γεννήθηκε καὶ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα στὸν Βελβενδό. Τελείωσε τὸ γυμνάσιο καὶ σπούδασε τὴν ἱατρικὴ στὴν Ἀθῆνα. Ἀμέσως μετὰ τὶς πανεπιστημιακὲς του σπουδές, ὑπακούοντας στὴ φωνὴ τῆς πατρίδος, πῆρε μέρος στὴν ἐπανάσταση τῆς Θεσσα-